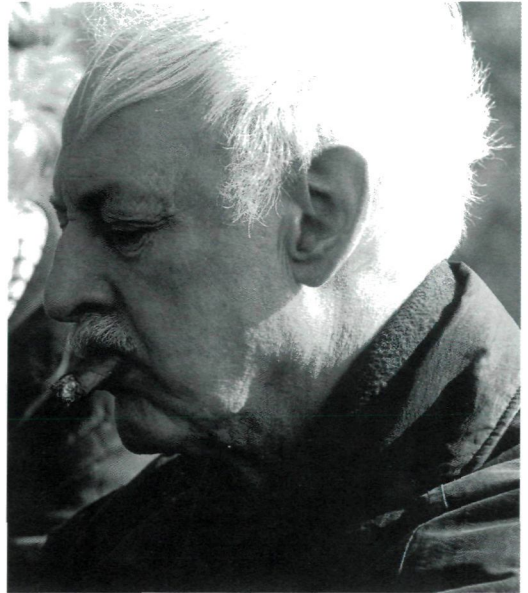

Hans Harten (1934-2007)

Op 27 februari 2007 is Hans (Johann Diederich Heinrich) Harten plotseling overleden. Decennia lang was hij het gezicht van de historische geografie aan de Universiteit Utrecht. Toen het nieuws op de Faculteit Geowetenschappen in Utrecht bekend werd, kwamen meteen de verhalen los. Veel collega's waren wel eens een dag met Hans op excursie geweest. Op zijn eigen, soms wat knorrige maar altijd betrokken en enthousiaste wijze heeft hij generaties Utrechtse geografen kennis laten maken met het Nederlandse landschap. Zijn laatste excursie met studenten, begin 1998, sloot hij af met de woorden: 'dat was het dan'. Voor hem was die dag zijn werkelijke afscheid van 35 jaar als universitair docent. Het was Hans ten voeten uit. In de loop van de jaren was hij op de faculteit steeds minder gelukkig, maar in de omgang met studenten, en zeker bij excursies, leefde hij op. Dan was hij onvermoeibaar en liet hij de groep delen in zijn enorme kennis van het Nederlandse cultuurlandschap.

Onder zijn vakbroeders heeft Hans altijd erkenning genoten voor zijn kennis en betrokkenheid. Op de faculteit heeft het hem wel eens aan erkenning ontbroken. Dat kwam zeker ook door zijn eigen bescheidenheid. De tegenwoordige universiteit is niet erg ingesteld op bescheiden mensen: je moet jezelf verkopen, je moet aan een stuk door publiceren, wetenschap is meer in tel dan onderwijs. Hans moest altijd wat lachen om de opgeblazen ego's die hij om zich heen zag. Publiceren deed hij als hij wat te melden had, en dan altijd zorgvuldig formulerend en goed onderbouwd. Hij vond het vooral belangrijk om zijn kennis aan studenten en andere geïnteresseerden door te geven. Dat heeft hij behalve op de faculteit ook decennia lang gedaan op de lerarenopleiding aardrijkskunde, in gemeentelijke monumentencommissies en tijdens talloze lezingen en excursies voor historische verenigingen.

Bij zijn pensionering in 1998 boden zijn oudstudenten hem een vriendenbundel aan: een speciale uitgave van het Historisch-Geografisch

Tijdschrift. In die bundel staat ook een overzicht van het wetenschappelijke werk van Hans. Daaruit bleek dat hij als een van de eersten het contact wist te leggen tussen historische geografie, landschap en ruimtelijke ordening. Ook op andere terreinen, zoals de historische demografie en de geschiedenis van stadsranden, heeft hij pionierswerk verricht. Wie hem wat beter kende, wist ook van zijn archeologische veldwerk. Voordat de meeste archeologen dat ontdekten, wist Hans al wat voor een schatkamer zijn geliefde Betuwe was.

Hans heeft, met een korte onderbreking van 7 maanden bij de Koninklijke Bibliotheek (waar hij buitengewoon ongelukkig was) zijn hele werkzame leven op het Geografisch Instituut en de opvolgers daarvan gewerkt. Daar begon hij met hooggespannen verwachtingen. Hij was bestuurlijk actief, werkte aan een proefschrift over historische demografie in Zeeland en begon daarnaast de historische geografie in landschappelijke richting om te buigen. De faculteit beschreef Hans, in een brief om hem te redden van inlijving in de kringnoodwacht (de BB), als een onmisbare kracht met een specialisme dat

even zeldzaam was als noodzakelijk voor de geografie-opleiding. Al snel werd Hans benoemd tot hoofdmedewerker.

De situatie veranderde toen een nieuwe generatie de macht op de faculteit overnam. Die hield zich vooral bezig met abstracte modellen en vond een onderwerp als historische geografie ouderwets en zelfs oninteressant. Hans werd naar de marge van de faculteit gedrongen. Toen er een lectoraat beschikbaar kwam, ging dat niet naar historische geografie, maar naar methoden en technieken, wat overigens in het licht van de toenmalige ontwikkelingen in de internationale geografie begrijpelijk was. Hans heeft zich desondanks gepasseerd gevoeld. In 1985 meldde de Minister dat de universiteit het aantal hoofdmedewerkers moest terugbrengen van 1000 naar 450. Hans hoorde niet bij de gelukkigen. Hij zag dat als een aanval op zijn persoon en zijn werk en het is tussen hem en de faculteit nooit meer goed gekomen. Hij trok zich steeds verder terug uit de *facultaire politiek* en richtte zich op zijn studenten en op zijn Betuwse onderzoek.

Wel bleef hij met hart en ziel onderwijs geven. Tijdens een excursie naar Engeland in 1980 richtte een groep enthousiaste studenten een vakvereniging op die ter plekke HaHa '80 werd genoemd: een verwijzing naar het landschapselement dat op veel Engelse landgoederen te vinden is, maar ook naar de inspirator. Hiermee stond Hans letterlijk aan de wieg van de vereniging die nu, als Historisch-Geografische Vereniging Utrecht, nog altijd bloeit.

Ondanks de moeizame verhouding met de faculteit heeft Hans zich enorm ingespannen om zijn vak te laten voortbestaan en een opvolger te mogen inwerken. Ik herinner me nog dat hij me in 1994 een keer belde met de vraag of ik hem op wilde volgen. Vanaf 1 januari 1995 ging hij twee dagen minder werken en mocht ik hem die twee dagen vervangen. In de drieënehalf jaar daarna hebben we goed en buitengewoon plezierig samengewerkt. Op dagen waarop we bei-

den op de Uithof waren, maakten we graag een praatje. Meestal ging het dan over onze gezamenlijke belangstellingen; over zichzelf praatte hij weinig en achteraf bezien heb ik hem daar ook te weinig over gevraagd.

Na zijn pensionering stortte Hans zich op genealogisch onderzoek en werd hij zelfs gegrepen door de mogelijkheden van het Internet. Daarnaast bleef hij lezingen en adviezen geven. Als lid van de monumentencommissies van Culemborg, Geldermalsen en Neerijnen heeft hij zich tot het allerlaatst ingezet voor monumenten en landschappen van het rivierengebied. Hans heeft niet meer geweten dat de gemeente Culemborg hem dit jaar voordroeg voor een koninklijke onderscheiding. De onderscheiding is op 27 april 2007 verleend en postuum aan zijn kinderen overhandigd. De erkenning zou hem goed hebben gedaan.

De laatste jaren ging zijn gezondheid achteruit. Hij liep steeds moeilijker en kreeg in 2006 een eerste hersenbloeding. Met excursies ging hij niet meer mee omdat hij 'de groep niet op wilde houden'.

Persoonlijk zal ik Hans mijn leven lang dankbaar blijven voor de belangstelling die hij tijdens mijn studie wekte voor zijn vak en voor zijn inspanningen om mij als zijn opvolger op de faculteit te krijgen. Zonder ook maar de minste overdrijving kan ik zeggen dat mijn leven er zonder Hans anders, en minder interessant, uit zou hebben gezien.

Op de rouwkaart hebben zijn kinderen Hans perfect getypeerd: '...Geleefd op z'n eigen manier, in 't teken van natuur en historisch landschap...'

Hans Renes

Met dank aan Michiel Purmer (Historisch-Geografische Vereniging Utrecht) en Peter Adelaar (Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht).